

Марія ЯТЧУК,

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри практичної психології
Інституту кримінально-виконавчої служби
Національної академії внутрішніх справ

ТРЕНІНГ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПЕРША – ДРУГА СЕСІЯ

У статті розглядається проблема формування психологічної компетентності у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України. Запропоновано тренінг формування психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань. Тренінг спрямовано на актуалізацію професійного мислення та інтелекту, професійної пам'яті, творчого потенціалу особистості, розвиток уміння спілкуватися та здійснювати психологічний вплив на інших, формування психологічної готовності до небезпеки. Розглянуто дві сесії тренінгу формування психологічної компетентності у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України. Мета першої сесії тренінгу полягає в ознайомленні учасників з суттю тренінгу та особливостями участі в ньому. Мета другої сесії тренінгу – розвиток у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України здатності до оцінки ситуації.

Ключові слова: психологічний тренінг, напрями тренінгу, сесія тренінгу, формування психологічної компетентності, оцінка ситуації.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для успішного виконання професійних обов'язків працівники Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України повинні володіти психологічною компетентністю. Психологічна компетентність потрібна працівникам органів та установ виконання покарань для розуміння іншого (розуміння емоційного стану людини, міміки та жестів тощо), передачі інформації колегам або засудженим, взаємодії з людьми, керування власною поведінкою (поведінка у конфліктних ситуаціях, власний емоційний стан та ін.), прийняття рішень у різних ситуаціях, що нерідко бувають екстремальними за своїм характером тощо. Взаємодія з людьми, які відбувають кримінальні покарання вимагає високого рівня

розвитку психологічної культури у працівників ДКВС України, сформованості професійно важливих якостей, оволодіння психологічними знаннями, уміннями, навичками.

Успішне виконання професійних обов'язків та службових завдань, що стоять перед працівниками ДКВС України залежить від сформованості у них психологічної компетентності. Проте нерідко спостерігається низький рівень розвитку психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань (наприклад, працівник поводить себе агресивно із засудженими, вступає у конфлікт з колегами тощо). У зв'язку з цим постає низка питань про те як можна підвищити рівень сформованості психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань, які потрібно використати засоби, які доцільно вжити заходи. Тому вбачається доцільним розробка та проведення тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній психології окремі аспекти розробки та впровадження психологічних тренінгів під час роботи з працівниками органів внутрішніх справ, органів та установ виконання покарань безпосередньо чи опосередковано досліджували М. В. Ковалів, Л. І. Мороз, В. С. Медведєв, В. М. Синьов, С. І. Скоков, М. М. Чичуга та інші. Проте питання тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України залишаються без належної уваги, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є розкриття особливостей тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В органах та установах виконання покарань упроваджено низку тренінгових програм (С. Ю. Замула, В. С. Медведєв, І. В. Пахомов, Н. А. Перкова, І. М. Рудніцька, В. М. Синьов, В. О. Синєбок, С. І. Скоков, М. М. Чичуга та ін.), проте активізація власних можливостей працівників ДКВС України щодо формування психологічної компетентності залишається недостатньою.

Так, В. С. Медведєв, В. М. Синьов, С. І. Скоков у праці «Професійне спілкування пенітенціарного персоналу» пропонують тренінг розвитку уміння спілкуватися у пенітенціарного персоналу та тренінг розвитку спостережливості [6].

Тренінг профілактики професійної деформації персоналу ДКВС України надають І. В. Пахомов, І. М. Рудніцька, В. О. Синєбок у праці «Профілактика професійної деформації персоналу установ виконання покарань : тренінгова програма» [5].

С. Ю. Замула, Н. А. Перкова, І. М. Рудніцька розробили тренінг оптимізації соціально-психологічного клімату в колективі персоналу органів та установ виконання покарань [7].

М. М. Чичуга пропонує тренінг профілактики деструктивних психічних станів у молодих начальників відділень соціально-психологічної служби установ виконання покарань [8; 9].

Вважаємо, що тренінг формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України є доцільним для підвищення рівня їх психологічної компетентності.

Цей тренінг спрямовано на актуалізацію професійного мислення (аналіз різної інформації) та інтелекту (прийняття рішень у різних ситуаціях), професійної пам'яті (запам'ятовування інформації та відтворення у потрібний момент), творчого потенціалу особистості (реалізація творчих можливостей особистості), розвиток уміння спілкуватися (встановлення контакту, обмін інформацією, розуміння іншого, слухання іншого) та здійснювати психологічний вплив на інших (використання методів переконання тощо), формування психологічної готовності до небезпеки.

Тренінг формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України пропонуємо проводити протягом шести днів (шість сесій) тривалістю чотири години щодня (всього 24 години).

Психологічний тренінг формування психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань включає п'ять напрямів.

1. «Стріла» – розвиток у працівників ДКВС України здатності до оцінки ситуації.

2. «Спис» – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до прогнозування.

3. «Меч» – розвиток у працівників ДКВС України здатності до вирішення проблем.

4. «Щит» – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до оволодіння собою у складних ситуаціях.

5. «Шолом» – розвиток у працівників ДКВС України психологічної готовності до дій у складних ситуаціях.

Тренінг формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України доцільно проводити на етапі підвищення кваліфікації або під час проходження служби в органах чи установах виконання покарань.

Програма тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України: перша, друга сесія.

1 сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Вступна».

Вступне слово тренера (15 хв).

Мета: ознайомити учасників з тренінгом, його завданнями та розкладом проведення роботи.

Процедура: тренер звертається до групи: «На етапі реформування ДКВС України одним із важливих напрямів її розбудови є науково обґрунтована діяльність із професійної підготовки та виховання фахівців, які будуть дотримуватись принципів гуманізму, законності, компетентно виконувати свої посадові обов'язки. Нині в органах і установах виконання покарань України існує потреба в якісно підготовлених та компетентних працівниках. Саме від професійної компетентності, важливою складовою якої є психологічна компетентність, персоналу ДКВС України залежить ефективність їх професійної діяльності.

Таким чином, набуття психологічних знань працівниками органів та установ виконання покарань, розвиток професійно значущих якостей та умінь забезпечить формування різних складових психологічної компетентності та успішність виконання посадових обов'язків, службових завдань.

Для підвищення рівня психологічної компетентності працівників ДКВС України запропоновано тренінг формування психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань.

Тренінг формування психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань – це насамперед можливість удосконалення своїх психологічних знань, умінь, професійно значущих якостей.

Упродовж шести днів, по чотири години щодня, будемо вивчати феномен психологічної компетентності й навчатись його розвивати».

Після цього тренер з групою обговорює правила роботи під час тренінгу, обраний секретар записує їх на великому аркуші паперу, який розміщують біля робочої дошки.

Також, тренер ознайомлює учасників із розкладом усього тренінгу та першої сесії зокрема.

Насамкінець тренер зазначає, що процес формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України повинен відбуватись протягом усього життя, не можна зупинятись на досягнутому, а потрібно постійно підвищувати свій рівень психологічних знань, умінь, розвивати професійно значущі якості.

Вправа «Знайомство команди» (30 хв).

Мета: знайомство учасників тренінгу між собою.

Процедура: тренер пропонує кожному коротко повідомити про себе за такою схемою: ім'я, посада, місце роботи, освіта, досвід роботи (в органах та установах виконання покарань, в інших закладах тощо), захоплення, очікування від тренінгу. Крім цього, учасники отримують візитки, що використовуються протягом усього тренінгу, на яких розбірливо маркером записують свої імена.

Тренер підбиває підсумок: «Ми тепер знаємо один одного (ім'я, досвід роботи, захоплення тощо) й можемо працювати у невимушеній атмосфері».

Лекція «Психологічна компетентність працівників ДКВС України» (30 хв).

Мета: ознайомити учасників тренінгу з поняттям психологічна компетентність, її структурою та значенням для працівників ДКВС України.

Процедура: учасникам тренінгу пропонується мультимедійне супроводження лекції.

Під час лекції розглядаються такі питання:

1. Сутність феномену «психологічна компетентність».
2. Структурна модель психологічної компетентності працівників органів та установ виконання покарань.
3. Місце психологічної компетентності у структурі професійної компетентності працівників ДКВС України.
4. Значення психологічної компетентності для професійної діяльності працівників органів та установ виконання покарань.

Після лекції тренер дає відповіді на поставлені учасниками тренінгу запитання.

Вправа «Для чого працівникам ДКВС України потрібно дбати про розвиток психологічної компетентності?» (50 хв).

Мета: забезпечити усвідомлення особистістю потреби розвитку психологічної компетентності.

Процедура: усі присутні по черзі висловлюють свою думку стосовно питання: «Для чого потрібна працівнику ДКВС України психологічна компетентність?», а секретар занотовує. Потрібно зібрати різні думки.

Після цього у групі йде обговорення за наступним планом:

- Давайте обґрунтуємо кожну думку.
- Чи всі згодні із запропонованими думками?
- Які ще Ви бачите можливі варіанти?

Тренер робить підсумок дискусії.

Перерва (20 хв).

Вправа «Вибір професії працівника ДКВС України» (90 хв).

Мета: розвиток у працівників ДКВС України здатності до оцінки та прогнозування ситуації.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 10–12 осіб і згадати момент вибору професії та дати відповідь на такі запитання:

- Чому Ви обрали професію працівника ДКВС України?
- Якою була Ваша мрія?
- У Вашій сім'ї були працівники органів чи установ виконання покарань?
- Хто вплинув на Ваш вибір?
- Які обставини вплинули на вибір йти працювати в установу виконання покарань?
- Чи шкодуєте Ви про те, що стали пенітенціаристом й чому?
- Чи досягнули Ви професіоналізму?
- Чи вважаєте Ви себе компетентним працівником ДКВС України?
- Яким Ви бачите своє майбутнє? Чому?
- Чи згодні Ви продовжувати службу в органах та установах виконання покарань?
- Якби зараз перенеслись у вік сімнадцяти років, то яким би був Ваш вибір? Чому?
- Що б Ви зараз порадили курсантам відомчих навчальних закладів, молодим працівникам ДКВС України?

Після цього тренер пропонує учасникам повернутись на свої місця й об'єднатись у загальне коло, починається обговорення вибору професії.

Підбиття підсумків сесії (5 хв).

Тренер повідомляє про закінчення першої сесії тренінгу, наголошує на її особливостях, надає відповіді на запитання учасників тренінгу та запрошує прийти на наступне заняття.

2 сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Стріла» (оцінка ситуації).

Вступне слово тренера (5 хв).

Привітання учасників, ознайомлення їх з розкладом та особливостями занять другої сесії тренінгу.

Лекція «Візуальна психодіагностика у діяльності працівників органів та установ виконання покарань» (40 хв).

Мета: ознайомити учасників тренінгу з особливостями візуальної психодіагностики та вказати на специфіку використання візуальної психодіагностики працівниками органів та установ виконання покарань у професійній діяльності.

Процедура: учасникам тренінгу пропонується мультимедійне супроводження лекції.

Під час лекції розглядаються такі питання:

1. Візуальна психодіагностика у професійній діяльності працівників ДКВС України.
2. Аудіодіагностика.
3. Візуальна психодіагностика невербальної поведінки.

Після лекції тренер дає відповіді на поставлені учасниками тренінгу запитання.

Вправа «Оцінка наміру втечі» (60 хв).

Мета: отримати досвід оцінювати ситуацію.

Процедура: учасникам тренінгу пропонується об'єднатися у групи по 5–6 осіб, з яких один буде працівником, а решта засудженими. Серед засуджених один має намір здійснити втечу та приховує це. Працівник повинен під час спілкування із засудженими виявити особу, яка має намір здійснити втечу.

Після цього відбувається групове обговорення виконання вправи та набутого досвіду, обмін враженнями.

Перерва (20 хв).

Вправа «Оцінка наміру нападу» (60 хв).

Мета: розвиток здатності оцінювати ситуацію.

Процедура: учасникам тренінгу пропонується об'єднатися у групи по 5–6 осіб, з яких один буде працівником, а решта засудженими. Один із засуджених

має намір здійснити напад на молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки та приховує це. Працівник повинен під час спілкування із засудженими виявити особу, яка має намір здійснити напад на працівника установи виконання покарань.

Після цього відбувається групове обговорення виконання вправи та набутого досвіду, обмін враженнями.

Вправа «Гроно» (50 хв).

Мета: розвиток здатності до оцінки різних аспектів поведінки засудженого.

Процедура: учасникам тренінгу пропонується об'єднатися у групи по 5–6 осіб. Кожній групі тренер дає варіанти різних типів поведінки засудженого, а їм потрібно оцінити її. Наприклад, це агресивна поведінка, це стан афекту, це стан депресії тощо. Від кожної групи представник виступає з власними результатами.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Підбиття підсумків сесії (5 хв).

Тренер повідомляє про закінчення другої сесії тренінгу, наголошує на її особливостях, надає відповіді на запитання учасників тренінгу та запрошує прийти на наступне заняття.

Далі буде.

Висновки. 1. Перша сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Вступна» включає такі компоненти: вступне слово тренера, вправу «Знайомство команди», лекцію «Психологічна компетентність працівників ДКВС України», вправу «Для чого працівникам ДКВС України потрібно дбати про розвиток психологічної компетентності?», вправу «Вибір професії працівника ДКВС України», підбиття підсумків сесії. Мета першої сесії тренінгу ознайомити учасників з суттю тренінгу та особливостями участі в ньому.

2. Друга сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Стріла» має такий план: вступне слово тренера, лекція «Візуальна психодіагностика у діяльності працівників органів та установ виконання покарань», вправа «Оцінка наміру втечі», вправа «Оцінка наміру нападу», вправа «Гроно», підбиття підсумків сесії. Мета другої сесії тренінгу – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до оцінки ситуації.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отримані результати вказують на необхідність розробки та впровадження тренінгових програм розвитку окремих складових психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань.

Список використаної літератури

1. Дука О. А. Формування професійної компетентності у курсантів вищих навчальних закладів Державної пенітенціарної служби України як мета їх фахової підготовки / О. А. Дука, М. О. Супрун // Сучасна наука – пенітенціарній практиці : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовт. 2013 р.). – К. : Інститут кримінально-виконавчої служби, 2013. – С. 421–424.

2. Ковалів М. В. Окремі аспекти розвитку комунікативної компетентності співробітників кримінальної міліції органів внутрішніх справ України / М. В. Ковалів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Львів, 2014. – № 2. – С. 171–179.

3. Кушнірова Т. В. Професійно-психологічна підготовка працівників ДКВС щодо нейтралізації негативних психічних станів та профілактики суїцидальної поведінки / Т. В. Кушнірова. – К. : «МП Леся», 2014. – 60 с.

4. Мороз Л. І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) : [моногр.] / Мороз Л. І. – Івано-Франківськ : ЗАТ Надвірн. друк., 2007. – 312 с.

5. Профілактика професійної деформації персоналу установ виконання покарань : тренінгова програма / [І. В. Пахомов, І. М. Рудніцька, В. О. Синєбок та ін.]. – Біла Церква, 2011.

6. Синьов В. М. Професійне спілкування пенітенціарного персоналу : навч.-метод. посібн. / В. М. Синьов, В. С. Медведєв, С. І. Скоков. – К., 2003. – 51 с.

7. Формування позитивного соціально-психологічного мікроклімату в колективі співробітників установ виконання покарань : тренінгова програма /

[С. Ю. Замула, Н. А. Перкова, І. М. Рудніцька та ін.]. – Біла Церква, 2011.

8. Чичуга М. М. Тренінг як засіб профілактики деструктивних психічних станів молодих начальників відділень соціально-психологічної служби установ виконання покарань / М. М. Чичуга // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 32. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 533–547.

9. Чичуга М. М. Тренінгові технології в професійній підготовці молодих фахівців пенітенціарної системи / М. М. Чичуга // Модернізація системи вищої освіти в контексті Закону України «Про вищу освіту» : матер. виступ. Всеукр. наук-практ. конфер. / Чернігівський юридичний коледж ДПтС України. – Чернігів : Десна Поліграф, 2015. – С. 329–331.

Ятчук М. Тренінг формування психологічної компетентності у працівників Государственной уголовно-исполнительной службы України: перша – друга сесія

В статті розглядається проблема формування психологічної компетентності у працівників Государственной уголовно-исполнительной службы України. Предложено тренінг формування психологічної компетентності у працівників органів і установ виконання покарань. Тренінг направлено на актуалізацію професійного мислення і інтелекту, професійної пам'яті, творчого потенціалу особистості, розвиток умінь спілкуватися і здійснювати психологічне вплив на інших, формування психологічної готовності до небезпек.

Розглянуто дві сесії тренінгу формування психологічної компетентності у працівників Государственной уголовно-исполнительной службы України. Мета першої сесії тренінгу ознайомить учасників тренінгу з суттю тренінгу і особливостями участі в ньому. Мета другої сесії тренінгу – розвиток у працівників Государственной уголовно-исполнительной службы України здатності оцінювати ситуацію.

Ключові слова: психологічний тренінг, напрямки тренінгу, сесія тренінгу, формування психологічної компетентності, оцінка ситуації.

Yatchuk M. Training forming psychological competence to employees of the State Criminal-Executive Service of Ukraine: first - second session

The article deals with the problem of formation of psychological competence among employees of the State Criminal-Executive Service of Ukraine. A training is provided for the formation of psychological competence among employees of penitentiary organs and institutions. The training is aimed at actualization of professional thinking and intellect, professional memory, creative potential of the individual, development of communication skills and psychological impact on others, formation of psychological readiness for danger.

Two sessions of training on the formation of psychological competence among employees of the State Criminal-Enforcement Service of Ukraine are considered.

The first session of the training on the formation of psychological competence among employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine – «Introductory» includes the following components: introduction to the coach, exercise «Knowledge of the team», lecture «Psychological competence of the employees of the State Criminal-Executive Service of Ukraine», exercise «For what Employees of the State Criminal-Enforcement Service of Ukraine need to take care of the development of psychological competence?», exercise «Choice of the profession of employee of the State Criminal Execution Service of Ukraine», summarizing the session. The purpose of the first session of the training is to familiarize the participants with the essence of the training and the peculiarities of participation in the training.

The second session of the training on the formation of psychological competence among employees of the State Criminal-Enforcement Service of Ukraine – «Strela» has the following plan: introduction to the coach, lecture: «Visual psychodiagnostics in the work of the organs and penitentiaries», exercise «Estimation of the intention of escape», exercise «Estimation of the Intent of the Attack», exercise «Grono», summarizing the session. The purpose of the second session of the training is to develop the ability of the employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine to assess the situation.

Keywords: *psychological training, directions of training, training session, formation of psychological competence, assessment of the situation.*